

DOPIS HELZE

Jaroslava Kašparová (Praha)

Milá Helgo,

k Tvému neuvěřitelnému životnímu jubileu, jehož se dožíváš v plné síle a aktivitě, jsem Ti chtěla napsat článek, který by se týkal jedné také velmi aktivní dámy, jejíž jméno jsem ještě před několika lety neznala, ale ty pravděpodobně ano (buď z osobního setkání, nebo z vyprávění přátel). Na její jméno a její knihy jsem narazila před čtyřmi roky, když jsme s kolegou Matějem Měříčkou pátrali v pařížských knihovnách po vlastnických proveniencích (exlibris, rukopisných dedikacích a přípisech) dochovaných v knižních fondech tamějších institucí. Do Paříže nás zavedl projekt PROVENIO a snaha nalézt v osobních knihovnách slavných francouzských osobností česko-francouzských vztahů, jako byli Louis Léger či Ernest Denis, stopy jejich českých přátel, tj. knihy s autorskými či přátelskými dedikacemi, popř. čtenářské stopy v těchto knihách, které tam výše jmenovaní francouzští velikáni zanechali. Byla to vlastně jistá reciprocity badání mapující pohyb knih z českého do francouzského prostředí, tak jako jsme dříve v rámci projektu zkoumali cesty knih z prostředí francouzského k českým intelektuálům. Neboť osobní knižní celky uložené v Knihovně NM jsou, jak dobře víš, pro dějiny kulturních vztahů obou zemí bohatým a stále inspirujícím pramenem. A tak vědomí si této skutečnosti chtěli jsme zjistit, zda je tomu i obráceně.

Naše pařížská badání se nakonec neomezila jen na knižní sbírky výše jmenovaných francouzských bohemistů, francouzské a české osobnosti konce 19. a počátku 20. století a další důležité aktéry česko-francouzské vzájemnosti té doby. V knihovně Institutu slavistických studií a Univerzitní knihovně jazyků a civilizací v Paříži jsme totiž našli tak obrovské množství dosud nevyužitých dokladů k nedávné česko-francouzské spolupráci (zaujali nás především archivní prameny a knihy, které dokládají čilou kulturní výměnu i v dobách politicky nepříznivých), že jsme nakonec svá badání značně rozšířili.

A tak jsem díky knihám poznala ženu neobvyklého jména a také pozoruhodných životních osudů, jak jsem později zjistila, novinářku, spisovatelku, emigrantku a přítelkyni Československa Amber Bousoglou (1923–2004). Na základě

knih, které darovala pařížským knihovnám a které nám procházely rukama, jsem se postupně seznamovala s její osobností a jejími aktivitami. A to nejen proto, že jsem měla její biografii zpracovat formou hesla do PROVENIA a do databáze zapsat knihy, které jsme v Paříži našli (což se podařilo zatím jen zčásti), ale proto, že mě její osobnost fascinovala natolik, že jsem se o ní chtěla dozvědět co nejvíce. Život této dámy, napůl Arménky, jak napovídá její jméno, napůl Rusky, by zjevně vydal na román. Rodiče a příbuzní přešli před bolševiky z Ruska, ona sama se narodila v Bruselu a jako malá procestovala kus světa, než se v roce 1938 dostala do Prahy, kde žili příbuzní a kam se po smrti otce přestěhovala s maminkou a sestrou. V Praze chodila do školy, naučila se dokonale česky. Po válce pak působila na francouzském velvyslanectví i v Československém rozhlasu, kde vedla vysílání ve francouzštině. V roce 1948 začala spolupracovat s Francouzskou tiskovou kanceláří (Agence France Press). Pro své objektivní informace o nastupující komunistické diktatuře byla však nucena roku 1950 Československo opustit. Po vyhoštění žila v Paříži, kde od roku 1956 působila jako novinářka v redakci prestižního francouzského listu *Le Monde*. V roce 1965 ji zaměstnavatel vyslal do Československa jako svou zahraniční zpravodajku a francouzskou veřejnost tak informovala o dění v Československu. V Praze, kde poznala řadu přátel na celý život, prožívala s nadšením události pražského jara i zklamání, které přišlo po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Nebylo divu, že byla pro svůj nekompromisní postoj přinucena Československo opustit podruhé. V době normalizace pracovala jako novinářka, žila v Paříži a spolupracovala s českými exulanty ve Francii, Německu a Švýcarsku (přátelila se např. s Pavlem Tigridem a jeho rodinou, později i s Antonínem J. Liehmem a Jiřím Pelikánem, Karlem Bartoškem aj.).¹ Překládala a šířila informační materiály, pomáhala organizovat přednášky, koncerty a semináře o situaci v Československu. Sametovou revoluci uvítala, po roce 1989 jezdila pravidelně do Prahy, kde měla stále řadu přátel. Za svou celoživotní obětavou činností ve prospěch Československa obdržela právem v roce 2001 z rukou prezidenta Václava Havla vyznamenání Za zásluhy o stát. Zemřela 7. ledna 2004 ve věku 81 let.

¹ V Univerzitní knihovně jazyků a civilizací v Paříži je dochována řada knih českých i francouzských osobností s rukopisnými dedikacemi věnovanými A. Bousoglou (E. Tábořský, Vl. Boublík, K. Pecka, A. Opasek, E. Kohák, Vl. Karfik, J. P. Faye, Ant. Brousek, M. Broušková, M. Topinka, P. Daix, A. J. Liehm, P. Tigrid, K. Bartošek, F. Janouch aj.). Srov. <https://provenio.net/records/ce122f15-ae2e-4cfb-821c-c9797ff5c380>

O této dámě jsem Ti chtěla psát, Tobě, která víš, co je to fascinace knihami i fascinace lidmi. Znáš dobře pocity, které se člověka zmocní, když spatří knihy v zaprášených kožených či pergamenových deskách, jež tak nádherně voní starými časy a uvnitř nichž se objeví rukou psané ex libris známého duchovně „blízkého“ šlechtického majitele ze 16. století, člověka, který je nadšen, může-li usednout do křesla některého ze zakladatelů Národního muzea, člověka radujícího se z jakékoliv knižní akvizice, kterou Knihovna Národního muzea zakoupila či hodlá zakoupit. Díky Tobě jsem pochopila, že knižní dějiny jsou jen jedny. Dlouhé a fascinující, a to jak ve svém 16. století, kdy v prachu regálů najdeš knihu svému srdci milou (mému srdci nejlépe, když je ve španělštině či francouzštině ... a že jich Národní muzeum má!), tak také ve věku svého národního obrození nebo v dlouhém 19. století, školními výklady žel tak hodně zprofanovaném, či v avantgardním 20. století. Takové knižní dějiny jsem v Národním muzeu objevila. A tak jsem s kolegy z oddělení rukopisů a starých tisků jásama nad starými tisky, když jsme v nich objevili majitele a „ducha“ doby, ale také s radostí a nadšením připravovala výstavu, kde jsme vedle knížek a psacího stolu Karla Havlíčka Borovského, Babičky Boženy Němcové mohli vystavit vzácné bibliofilské tisky Jaromíra Křecara či Kamila Resslerera. Kdy jsem s překvapením a posléze s obrovským zájmem objevovala jednu osobní knižní sbírku za druhou, které Národnímu muzeu darovali významní představitelé onoho 19. století, které mi do té doby až tak moc blízké nebylo.

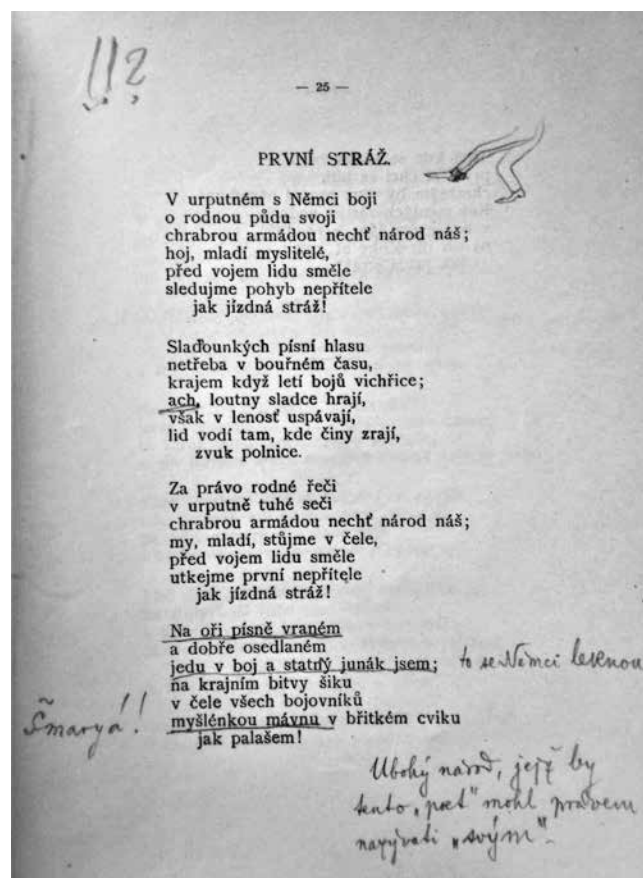
Ano, fascinace knihami a lidmi, těmi z doby minulé i té současné. Za to, že jsem ji mohla zažívat a zažívám dodnes, děkuji, Helgo, i Tobě. Právě před několika dny jsem v nádherně opravené studovně Knihovny Národního muzea studovala nikoliv staré tisky, ale drobné knížečky a brožurky onoho dlouhého 19. století. Byly to knižní exempláře básnických sbírek epigona Jaroslava Vrchlického Emanuela Stehlíka rytíře z Čenkova (1868–1946), dnes takřka neznámé osobnosti literárního světa, člověka, který sehrál v určitém období dějin česko-francouzských vztahů důležitou roli (což bylo právě to, proč mě jeho osoba tak zajímala), ale který nakonec upadl v zapomnění. Pražský magistrátní úředník, překladatel, neúnavný propagátor česko-francouzských vztahů a nadšený organizátor mnoha kulturních akcí spojujících Čechy a Francouze, odvedl v oblasti sbližování obou zemí kus poctivé práce, mnohdy málo oceňované. Zajímalo mě, víceméně ze studijních důvodů, neboť jsem předtím četla velmi zajímavé Čenkovy rukopisné paměti uložené v archivu Náprstkova muzea, jaký byl básník, jehož tehdejší literární kritika až tak kladně nehodnotila, jaké verše tento žák Vrchlického psal a komu byly jeho básnické sbírky určeny. Četli je zjevně jenom jeho přátelé či literární soupeřníci, jimž daroval autorské výtisky, do nichž psával uctívá rukopisná věnování obligátního charakteru. Musím říci, že jsem v muzejní studovně strávila nezapomenutelné chvíle. A to jak díky milým knihovníkům kolegům, kteří mi všechny knihy s ochotou a láskou připravili, tak také díky četbě knížek, o nichž jsem si myslela, že je v životě nikdy

číst nebudu, neboť je to literatura, která mě, badatelku pracující prakticky celý život se starými knihami, nikdy zajímat nebude. Opak byl pravdou. Zajímala mě tak, že když jsem si ve sbírkách veršů rytíře z Čenkova, které vlastnil historik a literární kritik Jan Voborník (1854–1946) a do nichž si tužkou psal svoje poznámky (často to byly komentáře nelichotivé, popř. výkřiky zoufalství), listovala a četla, smála jsem se takřka nahlas...

Milá Helgo, dovol mi proto, abych Ti místo slíbeného medailonku Amber Bousoglou, který sis stejně zřejmě již přečetla na webu PROVENIO, předala pár literárních skvostů onoho rytíře z Čenkova okomentovaných Janem Voborníkem, o jehož existenci jsem neměla rovněž ani ponětí, dokud jsem nepřišla do Knihovny Národního muzea. Jeho nesmírně trefné čtenářské a kritické postřehy, pohříchu více než pravdivé, mají osobitou vypovídací hodnotu. A to nejen směrem ke čtenému textu, osobě jeho autora či osobě literárněkritického čtenáře, tj. Jana Voborníka. Vypovídací hodnotu mají i v případech nás samotných.

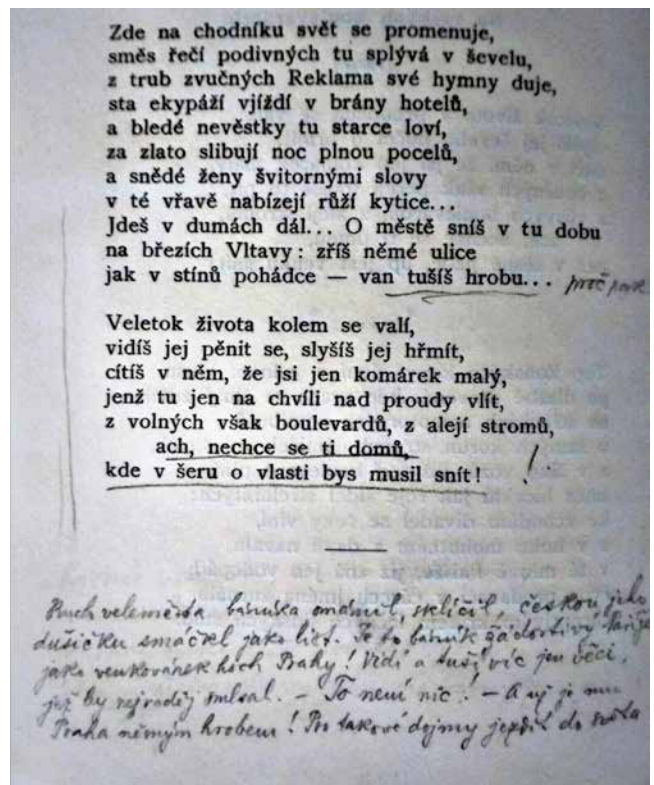
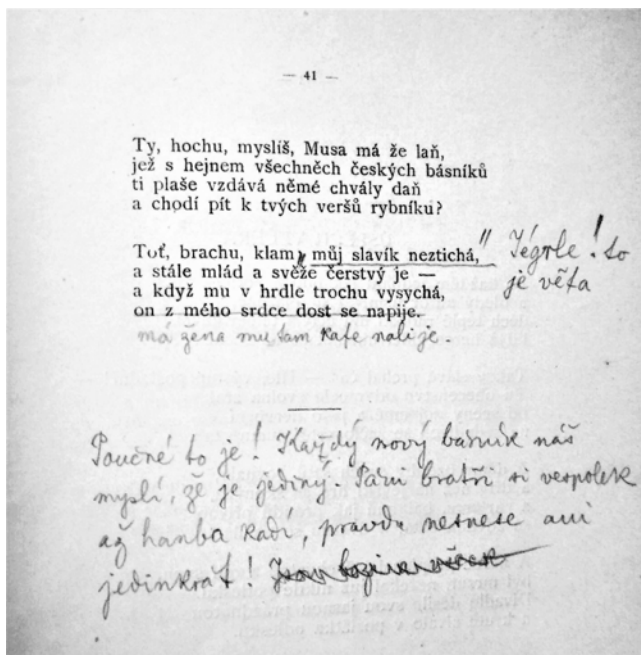
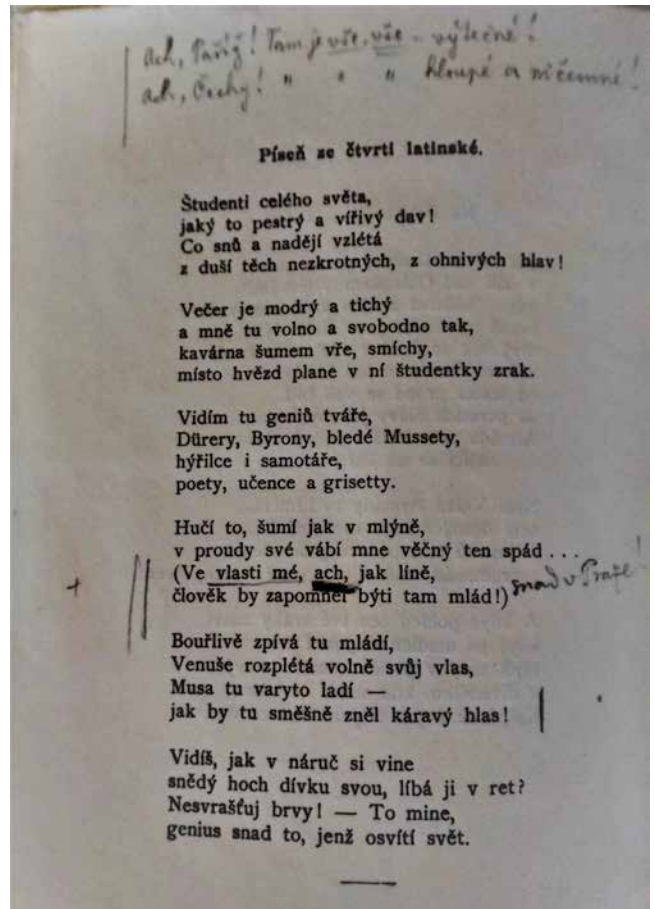
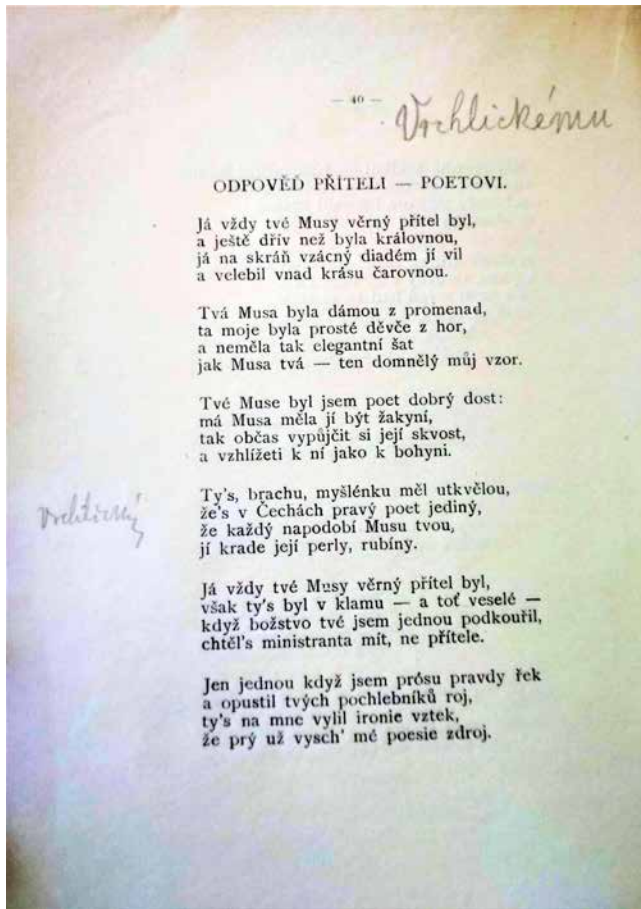
Z básnické sbírky Emanuela Stehlíka z Čenkova **Chmury a červánky** vydané v roce 1898, jež obsahuje impresionisticky laděnou osobní lyriku, žel často zatíženou různými klišé a rádoby neotřelými výrazy, které vyvolávají pochybnosti o důvěryhodnosti básnickových prožitků, vybírám následující ukázky Voborníkem komentované:

První stráž

Píseň ze čtvrti latinské
Na velkých boulevardech (závěr básně)

A z básnické sbírky **Paříž**, vydané v roce 1900, v níž Stehlík popisuje své dojmy ze své návštěvy města nad Seinou, kde pobýval u příležitosti Světové výstavy:

Odpověď příteli – poetovi (míněn J. Vrchlický, od jehož pojetí poezie se Čenkov později odklonil)

Fascinace knihami a lidmi. ...

Tak ať fascinujících zážitků všeho druhu při práci s knihami
a četbě knih máme ještě hodně, Helgo.

Jarka

